

Nur Çeku*

ASPEKTE TË MBIKËQYRJES PARLAMENTARE TË SEKTORIT TË SIGURISË NË KOSOVË

HYRJE

Sikur në gjitha sistemet parlamentare siç është edhe Kosova, Parlamenti luan rol thelbësor në fushën e sigurisë. Mbikëqyrja parlamentare ndikon drejtpërdrejt në krijimin e rendit demokratik, i cili ofron siguri për të gjithë qytetarët e vendit. Në Kosovë, mbikëqyrja parlamentare e sektorit të sigurisë mund të periodizohet në disa faza duke filluar nga paslufta e tutje.

Në qershor të vitit 1999, sipas Rezolutës 1244 të Këshillit të Sigurimit të OKB-se, Kosova u vendos nën administrimin ndërkombëtar. Në mungesë të një sektori vendor të sigurisë, prania ndërkombëtare ushtarake dhe civile kishte përgjegjësinë për sigurinë e kufijve të Kosovës dhe ruajtjen e rendit publik. Gjatë administrimit ndërkombëtar statusi i padefinuar politik i Kosovës ndikoi që sektori i sigurisë të jetë kompetencë e rezervuar për bashkësinë ndërkombëtare. Në vitin 2001, filloi ndërtimi i institucioneve të përkohshme vetëqeverise (IPVQ) me konstituimin e legjislaturës së parë të Kuvendit të Kosovës. Por sektori i sigurisë vijonte të ishte fushë ekskluzivisht e rezervuar për praninë ndërkombëtare.

Përfshirja e institucioneve të Kosovës në sektorin e sigurisë ka filluar tek në vitin 2005, me inicimin e procesit të rishikimit të sektorit për siguri të brendshme (RSSB).¹ Por pavarësisht kësaj, Përfaqësuesi Special i Sekretarit të Përgjithshëm (PSSP) si shefi misionit civil ndërkombëtar (UNMIK) ka ushtuar kompetencën ekzekutive për sektorin e sigurisë deri në shpalljen e

* Nur Çeku është doktorant në fushën e drejtës publike në Fakultetin Juridik të Universitetit "Hasan Prishtina" në Prishtinë. Nga 2013 deri me 2015, ka ndjekur dhe përfunduar kursin e lartë ekzekutiv për të drejtën parlamentare në Universitetin e McGill-it në Kanada.

¹ Rishikimi i Sektorit për Siguri të Brendshme (RSSB) ka filluar në vitin 2005 nga Përfaqësuesi i Sekretarit të Përgjithshëm z. Soren Jesen Petersen. Ky proces identifikoi përgjegjësitë institucionale të Kosovës, kërcënimet dhe strukturën e arkitekturës së sigurisë që duhej të kishte Kosova në të ardhmen. Këto rekomandime me disa ndryshime u përfshijnë në Propozimin Gjithëpërfshirës për Zgjidhjen e Statusit të Kosovës të z. Marti Ahtisari.

pavarësisë së Kosovës me 17 shkurt 2008. Pas hyrjes në fuqi të Kushtetutës së Kosovës u miratua legjislacioni përkatës i cili mundësoi kompletimin me disa kufizime të arkitekturës së re të sigurisë në Kosovë. U themeluan disa institucione të reja: Forca e Sigurisë (FSK), Agjencia e Kosovës për Inteligjencë, Këshilli i Sigurisë, ndërsa Shërbimi Policor e ndryshoi emrin në Policia e Kosovës, kurse Trupat Mbrojtëse të Kosovës (TMK) sipas marrëveshjes u shpërbëvit pas hyrjes në fuqi të Kushtetutës. Kosova mori përgjegjësitë e saja institucionalë rreth sigurisë së brendshme, ndërkohe mandati i pranisë ushtarake ndërkombëtare vijon i angazhuar në aspektin e mbrojtës dhe garantimit të kufijve të Kosovës.

Shpallja e pavarësisë krijoi një mjedis në të cilin Kuvendi i Kosovës, mori përgjegjësitë e tij në fushën e sektorit të sigurisë. Sigurisht se për mënyrën e zhvillimit të sektorit të sigurisë në Kosovë dhe rrethanat specifike që u ndërtua ky sektor mund të flitet e shkruhet gjatë. Ndërtimit dhe strukturimit ikëtij sektori gjatë tërë procesit i ka munguar pronësia vendore dhe dizajnimi i tij ishte tërësisht nga faktori ndërkombëtar. Kjo ka ngritur edhe dilemën e legjitimitetit tëkëtij procesi. Por për arsye të këtij punimi tema do të trajtohet rreth mbikëqyrjes parlamentare e cila po ashtu është zhvilluar sipas specifikave përmes se cilave ka kaluar edhe procesi i shtetndërtimit të Kosovës. Në fakt procesi i shtet ndërtimit të Kosovës ende po vijon dhe arkitektura e sigurisë nuk mund të quhet e kompletuar pa mandatin ushtarak të FSK që pritet e ndryshohet në të ardhmen. Ky punim analizon momentet kyçe tëmbikëqyrjes parlamentarëse ushtruar nga Kuvendi i Republikës së Kosovës mbi këtë sektor strategjiknëkuadër të pushtetit shtetëror(ekzekutiv).

1. SIGURIA TIPAR THELBËSOR I SHTETIT-MBIKËQYRJA PARLAMENTARE GARANCI PËR SUNDIMIT TË LIGJIT NË SEKTOR TË SIGURISË

Meqenëse shteti përbën një etnitet të bazuar në territor të caktuar, popullsi dhe qeverisje efektive, atëherë siguria ështënjë kusht i domosdoshëm për funksionimin e këtij etniteti. Prandaj, edhe procesi i krijimit të shteteve është formësuar nga konfliktet ndërkombëtare e sidomos nga tiparet e saj që lidhen me sigurinë.² Në këtë aspekt, me qëllim të garantimit të sigurisë dhe rendit juridik, shtetet krijojnë institucione përgjegjëse të cilat e përbëjnë sektorin e sigurisë. Ky sektor përbëhet nga institucione të organizuara në shoqëri, që posedojnë monopolin e ligjshëm të përdorimit të forcës. Institucionet e

²Alan Collins, Studime bashkëkohore të sigurisë, Oxford Press University, 2010, fq. 28

sigurisë shihen si garanci për zbatimin e ligjshmërisë në shtet dhe ofrimin e sigurisëpërtë gjithë qytetaret e vendit.³ Mirëpo, përkundër kësaj, edhe pse mandati i këtyre institucioneve për qëllim primar ka sigurinë e qytetareve, prapëseprapë është e domosdoshme që këto t'i nënshtrohen kontrollit civil i cili shërben si balancues në mes të monopolit të forcës dhe mbrojtjes së të drejtave fundamentale të njeriut. Lidhur me këtë, ndarja e pushtetit në tri degë të qeverisjes, e njohur si ndarje vertikale e pushtetit, konsiderohet si mekanizëm (instrument) institucional për të ekuilibruar (barazpeshuar) pushtetin dhe për të pamundësuar keqpërdorimin e tij.⁴ Kontrolli i përhershëm civil dhe përfaqësues mbi veprimtarinë e institucioneve të sigurisëshndërrohet në mjet të fuqishëm të ekuilibrit në mes të institucioneve të sigurisë dhe përfaqësimit legjitim politik.⁵

Kontrolli civil ushtrohet nga tri degët kryesore të shtetit, nga shoqëria civile dhe nga mediat. Kontrolli i drejtpërdrejtë ushtrohet nga Qeveria apo organet ekzekutive, të cilat e planifikojnë buxhetin, i hartojnë politikat e sigurisë kombëtare dhe qeverisin me sektorin e sigurisë. Parlamenti e ushtron mbikëqyrjen parlamentare, pasi e miraton legjislacionin që e rregullon funksionimin e sektorit të sigurisë dhe buxhetin dhe e mbikëqyr qeverisjen e tij. Ndërsa organet gjyqësore e mbikëqyrin fushën e sigurisë, pasi, sipas kompetencës, i zhvillojnë procedurat për personelin që shërbejnë në këto institucione sipas rastit në procedurë civile apo penale. Ndërsa shoqëria civile dhe mediat e kanë një rol të rëndësishëm, duke e informuar publikun me veprimtarinë e sektorit të sigurisë.

Kompetencat e parlamentit në fushën e sigurisëpërcaktohenme Kushtetutë dhe specifikohen tutje me legjislacion dhe me aktet tjera. Shumica e kushtetutave i përmbajnë prerogativat që ka Parlamenti për fushën e sigurisë, por që dallojnë nga një kushtetutë në tjetrën.⁶ Mbikëqyrja është një shprehje gjithëpërfshirëse, që ngërthen shqyrtimin e kujdesshëm *ex ante*, monitorimin

³Rreth konceptit të sigurisë dhe dimensioneve të saj, me fokus të siguria njerëzore shih Bahri Beqiri & Nur Çeku, *Hyrje në Politikën e Sigurisë*, Kapitulli i parë, fq. 15 – 50, Prishtinë, 2016.

⁴Joseph Jerome, *The Structure of the Judicial System*, London, College Journal, 2003, fq. 4

⁵Enver Hasani, *Komentari i Kushtetutës së Kosovës*, Prishtinë, 2013, fq. 641.

⁶Shih Kushtetuta e SHBA-ve, në nenin e parë për degën legjislative përmban kompetencat që Kongresi Amerikan ka në fushën e sigurisë dhe të mbrojtjes. Kongresi ka kompetencë “të shpallë luftë, të lëshojë letrat e reprezaljeve dhe të nxjerrë rregulla për trajtimin e rasteve të kapjes së objekteve të kundërshtarit në tokë apo det”. Kongresi ka kompetencë të ngrejë dhe ta mbajë ushtrinë, t'i miratojë mjetet financiare, përcaktimin e rregullave për drejtimin dhe kontrollin e forcave ushtarake tokësore dhe detare dhe për thirrjen në veprim të Milicisë. Po ashtu shih Kushtetuta e Francës në nenin 35 përcakton se “shpallja e luftës bëhet me autorizim të Parlamentit”.

e vazhdueshëm dhe shqyrtimin *ex post*, si dhe vlerësimin dhe hetimin.⁷Në praktike në të shumtën e rasteve mbikëqyrja njësohet me kontrollin që në fakt janë institute të ndryshme nga njeri -tjetri, sepse me kontroll nënkuptohen kompetencat për t'i drejtuar politikat dhe aktivitetet e organizatës e deri tek detyrimi për ndryshim vendimesh. Kontrolli zakonisht ndërlihet me degën ekzekutive. Ndërsa mbikëqyrja parlamentare në fushën e sigurisë varet nga kompetencat e Parlamentit në lidhje me qeverinë dhe sektorin e sigurisë, dhe kjo kompetencë duhet të paraqesë mundësi për të ndikuar në zgjedhjet dhe qëndrimin e Qeverisë në përputhje me vullnetin e qytetarëve, të shprehur në Parlament.

Mbikëqyrja parlamentare në fushën e sigurisë përfshin *interalia* detyrimin e përfaqësuesve të ekzekutivit apo të punonjësve të shërbimeve të sigurisë, qofshin të zgjedhur apo të emëruar, për të dhënë llogari para Parlamentit në lidhje me ushtrimin e kompetencave dhe detyrave të tyre. Qëllimin themelor i mbikëqyrjes parlamentare në fushës e sigurisë është minimizimi i shpërdorimit të pushtetit nga institucionet, agjencitë dhe shërbimet e sigurisë dhe të mundësojnë efikasitetin e këtyre institucioneve për përmbushjen e mandatit ligjor.

Sipas një studimii cili ka trajtuar mbikëqyrjen parlamentare rezulton se nga 158 parlamente të botës, 51 prej tyre ushtrojnë mbikëqyrje të sektorit të sigurisë.⁸ Parlamentet e kanë një gamë të gjerë të përgjegjësive e mekanizmash, që dallojnë nga njëri vend në tjetrin lidhur me kontrollin e sektorit të sigurisë: ai diskuton dhe miraton ligje të fushës së sigurisë dhe mbrojtës, vendos për çështjet buxhetore dhe i kontrollon shpenzimet, kërkon informacione nga institucionet e sigurisë, ratifikon marrëveshjet ndërkombëtare, merr vendim për dërgimin e forcave jashtë vendit, rolin e organit mbikëqyrës për shërbimet inteligjente, mbikëqyrjen e përgjimeve, deklarimin dhe heqjen e gjendjes së jashtëzakonshme. Në procesin e mbikëqyrjes parlamentare në fushën e sigurisë përdoren instrumentet ligjore të zakonshme të kontroll parlamentare siç janë pyetjet parlamentare, dëgjimet publike, seancat dëgjimore, interpelancat dhe hetimet parlamentare. Për të arritur mbikëqyrje efektive komisionet parlamentare bashkëpunojnë edhe me organet tjera mbikëqyrëse, siç janë institucionet supreme të auditimit, inspektoratet apo zyra e Avokatit të Popullit.

⁷HansBorn dhe AidenWills, Mbikëqyrja e shërbimeve të inteligjencës - Pako e instrumenteve, Gjenevë, 2012. fq. 6.

⁸Studim nga Universiteti i Kalifornisë dhe Universiteti i Gjorgjtaunit, cituar sipas LodeVanoost, ish-zëvendëskryetar i Dhomës sëPërfaqësuesve të Belgjikës, në ligjëratën për qeverisjen e sektorit të sigurisë, Prishtinë, 20 prill 2010.

2. PRAKTIKA E MUNGUAR PARLAMENTARE NË FUSHËN E SIGURISË NË KOSOVË (1999-2005)

Korniza Kushtetuese e Kosovës e cila u miratua më 15 maj 2001, me Rregulloren e UNMIK-ut nr. 2001/9 mundësoi fillimin e procesit të themelimit të Institucioneve të Përkohshme Vetëqeverisë të Kosovës (IPVQ). Sipas këtij akti bazik juridik, Kuvendi i Kosovës ishte institucioni më i lartë përfaqësues dhe ligjvënës i Vetëqeverisjes së Përkohshme në Kosovë. Gjatë legjislaturës së parë (2001-2004), Kuvendi i Kosovës ishte plotësisht i zhveshur nga çdo kompetencë për të ushtruar mbikëqyrje parlamentare ndaj sektorit të sigurisë në Kosovë. PSSP-ja, bashkë me praninë ndërkombëtare e kishin tërë përgjegjësinë në të gjitha çështjet e mbrojtjes, sigurisë, rendit publik, emergjencave publike, mbikëqyrjen kufitare, rregullimin e armëmbajtës⁹ dhe e ushtronin kontrollin dhe pushtetin e plotë mbi Trupat e Mbrojtës së Kosovës (TMK)¹⁰ dhe Shërbimit Policor të Kosovës (SHPK).¹¹

Në mandatin e legjislaturës së parë, Kuvendi i Kosovës (2001-2004) nuk kishte fare komision parlamentar funksional për sektorin e sigurisë. Kuvendi kishte themeluar një komisionin që quhej Komisioni për gatishmëri emergjente me rol mbikëqyrës mbi departamentin qeveritar për menaxhimin e emergjencave dhe strukturat lokale të emergjencave. Edhe në legjislaturën e dytë Kuvendi i Kosovës (2004-2007), vazhdonte të kishte kompetencë të kufizuar në mbikëqyrjen e sektorit të sigurisë. Komisioni për gatishmëri emergjente nuk kishte ndonjë rol të theksuar, por ky komision e krijoi perspektivën e zhvillimit të kapaciteteve mbikëqyrëse të Kuvendit të Kosovës në fushën e sigurisë në legjislaturat e ardhshme.

⁹Korniza Kushtetuese për Vetëqeverisje të Përkohshme në Kosovë, Kreu 8.

¹⁰TMK u themelua si pjesë e procesit të demilitarizimit të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, u themelua si një trupe e uniformuar për reagime në raste emergjente në pajtim me Rregulloren e UNMIK-ut 1999/8, dhe me 'Deklaratën e Primeve'.

¹¹SHPK u krijua nga Misioni i Organizatës për Siguri dhe Bashkëpunim Evropian (OSBE), e cila ishte Shtylla e Tretë e misionit të UNMIK-ut. SHPK-ja u konsolidua si një shërbim profesional, multietnik, pa barrierën e së kaluarës dhe kjo ndikoi që të ketë një mbështetje të madhe në opinion.

3. FILLET E MBIKËQYRJESPARLAMENTARE TË SEKTORIT TË SIGURISË(2005 - 2008)

Gjashtë vite pas vendosjes së administratës ndërkombëtare në Kosovë, përfshirja vendore në sektorin të sigurisë, vazhdonte të ishte e kufizuar. Menaxhimi dhe kontrolli civil i sektorit të sigurisë mbeteshin “zone e ndaluar” për vendorët. Zhvillimi institucional i sektorit të sigurisë ishte kompleks, duke pasur parasysh sfidat politike dhe problemet rreth statusit të Kosovës. Në disa fusha, si në arsim, shëndetësi, tregti, industri, transport, planifikim hapësinor, administratë lokale ishin bartur disa kompetenca. Por përgjegjësitë ekzekutive në fushën e sigurisë vazhdonin të ushtroheshin nga Shtylla e Parë e UNMIK-ut dhe KFOR-it. Në kuadër të Zyrës së Kryeministrit u themelua zyra për siguri publike,¹² e cila u konsiderua si një zyrë ndërlidhëse ndërmjet UNMIK-ut dhe IPVQ-ve për shkëmbim të informacionit për çështje të sigurisë.

Trazirat e marsit në vitin 2004, dëshmuar mungesën e kapaciteteve të IPVQ-ve në menaxhimin e krizave dhe pas kësaj bashkësi ndërkombëtare filloi të marrë në konsideratë bartjen e disa kompetencave edhe në fushën e sigurisë tek autoritet kosovare. Paaftësia e IPVQ-ve në menaxhimin e rasteve të krizave në cilat cenohet drejtpërdrejt siguria e qytetarëve ishte theksuar në mënyre indirekte edhe në raportin e ish të dërguarit të bashkësisë ndërkombëtare për Kosovën ambasadorit KaiAide, lidhur me brengën e qytetarëve të Kosovës për sigurinë e tyre.¹³

Përfshirja e institucioneve të Kosovës në sektorin e sigurisë filloi në vitin 2005, me inicimin e procesit të rishikimit të sektorit të brendshëm të sigurisë (RSBS), i cili rezultoi me krijimin e Ministrisë së Punëve të Brendshme dhe Ministrisë së Drejtësisë. Me shtimin e kapaciteteve administrative dhe operacionale, kompetencat ekskluzive, që atëbotë i kishte policia e UNMIK,dalëngadalë filluan të kalojnë tek ato vendore. Pas bartjes së përgjegjësisive policore te autoritetet e Kosovës, përgjegjësia për

¹²Zyra për Siguri Publike është krijuar me Urdhëresën Administrative nr. 2004/16 për implementimin e Rregullores nr. 2001/ 19 për degën ekzekutive për vetëqeverisje, 30 qershor 2004.

¹³Në mesin e të gjitha përvojave tona, do të veçoja posaçërisht dhjetë ditët e kaluara duke udhëtuar gjithandej Kosovës, për të takuar sa më shumë njerëz që ka qenë e mundur në qytete, fshatra e vendbanime të panumërta. Ky udhëtim na ka treguar atë që nuk mundeshin takimet në Prishtinë: mënyrën se si jetojnë njerëzit në Kosovë, vështirësitë me të cilat përballen dhe shpresat e frikat që i kanë për të ardhmen e tyre, shih Raportin e Kai Aides për Kosovën. Prishtinë 2005,www.unmikonline.com.

funksionimin e Shërbimit Policor të Kosovës, e cila i nënshtrohej autorizimit të PSSP-se u transferua tek Ministria e Punëve të Brendshme.

Ne fillet e konsolidimit institucional të policisë, kontrollit demokratik ndaj SHPK-se ishte i paqartë për shkak se Kuvendi të Kosovës i mungonin kompetencat për ushtrimin e mbikëqyrjes parlamentare. Për ta përmbushur këtë detyrë, Kuvendi i Kosovës në seancën plenare, të mbajtur më 14 gusht 2006, pasi e shqyrtoi raportin dhe propozimin e komisionit për gatishmëri dhe emergjencë të Kuvendit të Kosovës mori vendim që ky komision të riemërohet në komision për siguri.¹⁴ Kuvendi i përcaktoi kushtet e punës dhe fushëveprimin këtij komisioni që përfshintë mbikëqyrjen parlamentare të sigurisë së brendshme, mbikëqyrjen e policisë, mbikëqyrja e buxhetit, sigurinë për minoritetet, bashkëpunimi ndërkombëtar dhe dhënia e rekomandimeve për Kuvendin.¹⁵

Me themelimin e komisionit për siguri, Kuvendi i Kosovës filloi t'i ndërtonte kapacitetet mbikëqyrëse edhe në fushën e sigurisë. Komisioni organizoi disa seanca dëgjimore me institucionet e atëhershme të sigurisë dhe u mor me shqyrtimin e disa ligjeve që i përkitnin kësaj fushe. Në kuadër të këtij procesi u organizuan edhe seanca dëgjimore me stafin drejtues të TMK-së, edhe pse në këtë fazë kjo organizatë vazhdonte të ishte nën mbikëqyrjen e PSSP-së dhe KFOR-it, e kjo u konsiderua si tejkalim i kompetencave IPVQ-ve. Ky komision¹⁶ ishte aktiv në ushtrimin e mbikëqyrjes parlamentare, dhe krijoi kontaktin dhe raportimin e nevojshëm me të gjitha institucionet e sigurisë, duke organizuar seanca dëgjimore qeverinë e Kosovës.

¹⁴Vendimi i Kuvendit të Kosovës nr.02-2463-01/06

¹⁵Para se të riemërohej dhe shndërrohej në Komision për Siguri, anëtarët e këtij komisioni e kishin kryer një fazë trajnimi prej gjashtë muajsh për ta krijuar një ekspertizë të nevojshme për punën e ardhme të komisionit, duke vizituar edhe disa komisione homologe në vendet fqinja.

¹⁶Puna e Komisionit ishte evidentuar në raportin e *Human Rights Watch*, nr. 2, mbi të dhënat e përgjithshme mbi të drejtën penale në Kosovë, 2008, fq.12, ku mes tjerash theksohej se, “Në shtator të 2006, Kuvendi i Kosovës e krijoi Komitetin Parlamentar për Siguri, me qëllim që ta ushtrojë kontrollin demokratik mbi SHPK-në, ministrinë qeveritare dhe autoritetet tjera kombëtare përgjegjëse për sigurinë e Kosovës. Përveç se mund t'i marrë dëshmitarët në pyetje, Komiteti mund të drejtojë pyetje rreth institucioneve përkatëse të Kosovës për të nxitur aksione në shërbim të informacioneve. Ky komitet ishte veçanërisht aktiv në vijim të protestave të “Vetëvendosjes” në shkurt të 2007, në të cilat dy protestues u vranë nga plumbat plastike të gjuajtur nga policia e UNMIK. Komiteti bëri thirrje dhe pyeti disa nga policët me përvojë të SHPK-së dhe nëpunësit e Qeverisë të Kosovës. Hetimet e tyre i matën sekuencat e ngjarjeve, por nuk mund të nxirrnin në shesh se kujt i binte përgjegjësia. Por, nuk u ngrit akuzë për njësitin e policisë rumune.

Gjatë kësaj periudhe po zhvilloheshin negociatatndërkombëtare për statusin final të Kosovës dhe procesi i RBSS-së.¹⁷ Rekomandimet e dala nga RBSS-ja do të përfshihen në masën të madhe në propozimin gjithëpërfshirës për zgjedhjen e statusit të Kosovës, të propozuar nga ish-presidenti finlandez, MartiAhtisari. Edhe kjo periudhë nuk kishte ndonjë ndryshim rrënjësor sa u përket kompetencave të IPVQ-së në sektorin e sigurisë, e as praktikë parlamentare të konsoliduar në këtë fushë. Por, e rëndësishme ishte se filloi faza e bartjes së disa përgjegjësive në fushën e sigurisë nga ndërkombëtarët te vendoret me themelimin e resorëvepërdrejtësi dhe punëve te brendshme nëkuadër të ekzekutivit te Kosovës e cila po bënte progres drejt pavarësisë.

4. MBIKËQYRJA PARLAMENTARE E SEKTORIT TË SIGURISË NË REPUBLIKËN E KOSOVËS PAS SHPALLJES SË PAVARËSISË 2008 E TUTJE

Shpallja e Kosovës, shtet i pavarur dhe sovran (2008) dhe miratimi i Kushtetutës se saj, mundësoi kompletimin e sektorit vendor te sigurisë. Kapitulli i XI i Kushtetutës parasheh se institucionet kushtetuese te sektorit te sigurisë ne Kosove janë: Forca e Sigurisë, Këshilli i sigurisë, Agjencia Kosovare për Inteligjencë, Policia e Kosovës dhe Autoriteti Civil i Aviacionit.¹⁸ Kushtetuta po ashtu vendose edhe parimet dhe standardet e avancuara tëndërtimit dhe funksionimit tëkëtij sektori me fokus të siguria dhe barazia e qytetarëve.Mbrojtja e të drejtave të qytetarëve nga institucionet e sigurisë dhe veprimet e këtyre institucioneve nëmënyretransparentë dhe në pajtim me standardet e mbrojtjes se lirive dhe te drejtave të njeriut është njeri nga kushtet parimore te zhvillimit te punës se tyre.¹⁹

Baza kushtetuese dhe ligjore që e rregullon sektorin e sigurisë parasheh një mori kompetencash të Kuvendit në fushën e sigurisë, siç janë:shqyrtimi dhe miratimii legjislacionit; thirrjen e ekzekutivit dhe personelit të institucioneve të sigurisë në seanca dëgjimore; shqyrtimin e buxhetit; çështjet e prokurimit;

¹⁷Në nëntor të vitit 2005, KaiAide u emërua si përfaqësues special i OKB-së për rishikimin e përgjithshëm të gjendjes në Kosovë, i cili e lansoi raportin për vlerësimin e standardeve dhe rekomandoi se ka ardhur koha të lëvizet në drejtim të definimit të statusit politik të Kosovës. RBSS - Rishikimi i brendshëm i sektorit të sigurisë në Kosovë, i iniciuar nga Qeveria e Kosovës dhe UNMIK-u, në vitin 2005, me qëllim të vizionit të sigurisë se brendshme në Kosovë.

¹⁸Për shkak te natyrës se punimit, mandati dhe kompetenca e këtyreinstitucioneve në tekstin e punimit përmendenshkurtimisht.

¹⁹Shih Arsim Bajrami, Sistemi Kushtetutës i Republikës se Kosovës, Prishtinë, 2012. fq.360.

miratimin e politikave të sigurisë,²⁰ miratimin e dërgimit të FSK-së jashtë vendit dhe dhënien e pëlqimit për vijimin e gjendjes së jashtëzakonshme. Kontrolli civil dhe demokratik garantohej mbi institucionet e sigurisë.²¹ Duke u mbështetur në këtë parim, ligjet bazike që e rregullojnë funksionimin e institucioneve të sigurisë në Kosovë parashohin procedura për ushtrimin e kontrollit civil mbi sektorin e sigurisë .

Me kushtetutë u themelua institucioni i Këshillit të Sigurisë së Kosovës me rol këshillues në të gjitha çështjet që lidhen me sigurinë e Kosovës dhe kontributin e tij për stabilitetin rajonal.²² Mbikëqyrja parlamentare ndaj këtij institucioni po ashtu është obligim ligjor dhe kryesuesi i këshillit duhet ta dorëzojë raportin vjetor të aktiviteteve për diskutim dhe miratim në komision përkatës të Kuvendit, jo më vonë se muaji mars për të vijit. Sipas këtij ligji, komisioni parlamentar mund të organizojë seanca për çështje lidhur me punën e Këshillit të Sigurisë së Kosovës, të cilat Kuvendi dëshiron t'i parashtrijë.²³

Forca e Sigurisë u krijua si instrument i sigurisë për të kryer detyra që nuk janë në natyrën e policisë me mandat të kufizuar dhe të armatosura lehtë, mandati i së cilës do të rishikohet pas periudhës pesëvjeçare. Legjislacioni për FSK-në përmban dispozita të qarta lidhur me ushtrimin e kontrollit civil për këtë forcë. Sipas ligjit për FSK-në, Kuvendi i Kosovës ka kompetencë për të “ushtruar kontroll demokratik parlamentar mbi Forcën e Sigurisë së Kosovës”²⁴, duke paraparë edhe themelimin e komisionit parlamentar përgjegjës për mbikëqyrjen e kësaj force.

Sipas këtij ligji, ky komision ka kompetencë t'i analizojë të gjitha strategjitë, ligjet dhe dokumentet mbi politikat e dorëzuara nga MFSK-ja, nëpërmjet Qeverisë, në pajtim me këtë ligj, dhe i përgatit ato për debat në Kuvend. Komisioni ka kompetenca që ta shqyrtojë buxhetin për FSK-në para dorëzimit në Kuvend për miratim. Në ligj është një dispozitë shumë e rëndësishme lidhur me mbikëqyrjen e procedurës së pajisjes së FSK-së, e cila e mandaton komisionin për t'i shqyrtuar edhe projektet për pajisje me vlerë më të lartë se 1 000 000 (një milion) euro, të propozuar nga MFSK-ja,

²⁰Në mesin e mesin e politikave të sigurisë që miratohen nga Kuvendi, është Strategjia se Kosovës për Siguri, komptence e cila buron nga Ligji nr. 03/L-050 për themelimin e Këshillit të Sigurisë, Gaz. zyrt. nr. 26/ 2,qershor 2008, neni 2 parag.1.

²¹Kushtetuta e Kosovës, neni 125.4

²²Shih Ligji nr. 03/L-050 për themelimin e Këshillit të Sigurisë, Gaz. zyrt. nr. 26/ 2,qershor 2008

²³Ligji nr. 03/L-050 për themelimin e Këshillit të Sigurisë, neni 9,parag. 2.

²⁴Ligji nr. 03/L-046 për Forcën e Sigurisë së Kosovës, Gaz. zyrt. Nr.27/3,qershor 2008, neni 4.

si ato që financohen nga Qeveria, ashtu edhe ato që financohen nga donatorët. Zinxhiri drejtues dhe komandues i FSK-së obligohet, në bazë të dispozitave ligjore, të cilat e rregullojnë përgjegjësinë për raportim para Komisionit Mbikëqyrës Parlamentar të raportojë për çështjet që ndërlihen me FSK.²⁵

Institucion tjetër i sektorit të sigurisë që u themelua në Kosovë pas pavarësisë është Agjencia e Kosovës për Inteligjencë. Qëllimi i themelimit të këtij institucioni ishte nevoja për të pasur informacion në kohë dhe të saktë në çështje të inteligjencës, kundërinteligjencë, kërcënime nga brenda dhe jashtë, terrorizmin ndërkombëtar apo vendor, prodhimin dhe trafikimin e narkotikëve, krimin e organizuar, krimin ekonomik, sabotimin dhe të gjitha çështjet tjera të inteligjencës të lidhura me sigurinë e Kosovës është esenciale për popullatë Kosovës.²⁶ Kushtetuta parasheh se kjo Agjenci i nënshtrohet mbikëqyrjes se Kuvendit sipas mënyrës se përcaktimit me dispozita të ligjit lexspecialis

Kuvendi i Kosovës e ka mandatin për të vepruar edhe gjatë gjendjes së jashtëzakonshme. Dispozitat kushtetuese që e rregullojnë këtë fushë i japin mandat Kuvendit që në rast të shpalljes së dekretit të Presidentit për gjendjen e jashtëzakonshme, Kuvendi brenda dyzet e tetë orësh duhet ta japë pëlqimin për këtë me 2/3 e votave të deputetëve të pranishëm që votojnë dhe në rast se nuk jepet pëlqimi, dekreti i Presidentit nuk ka efekt. Afati kohor sa mund të zgjasë gjendja e jashtëzakonshme është jo më shumë se 60 ditë. Nëse paraqitet nevoja, Kuvendi mund ta miratojë një afat shtesë prej 30 ditësh, por gjendja e jashtëzakonshme nuk mund ta kalojë periudhën më të gjatë se 90 ditë

5. KOMISIONET PARLAMENTARE -MEKANIZMAT LIGJOR PËR USHTRIMIN E KONTROLLIT

Ushtrimi i mbikëqyrjes parlamentare ndaj sektorit të sigurisë, në masën më të madhe ushtrohet nëpërmjet komisioneve përkatëse parlamentare. Këto komisione, në shumicën e parlamenteve janë të përhershme, duke krijuar kështu vazhdimësi të punës dhe bartjes së përvojës së anëtareve të

²⁵Ligji nr. 03/L-045 për Ministrinë e Forcës së Sigurisë së Kosovës, Gaz. zyrt. nr. 26/2, qershor 2008.

²⁶Ligji nr. 03/L-063 për Agjencinë e Kosovës për Inteligjencë, Gaz. zyrt. nr. 30/15, qershor 2008.

Parlamentit në legjislaturat e tyre. Komisionet për mbrojtje dhe siguri janë organe të specializuara të Parlamentit që i japin këshilla dhe i bëjnë rekomandime seancës plenare për ligje ose vendime që lidhen me mbrojtjen kombëtare dhe sigurinë e qytetarëve.²⁷Përmes këtij autoriteti ligjor ato luajnë rol të rëndësishëm në mbikëqyrjen parlamentare të sektorit të sigurisë përmes hetimit, këshillimit dhe hedhjes dritë në qoshet errëta..²⁸ Kuvendi i Kosovës, pas shpalljes se pavarësisë themeloi dy komisione parlamentare përgjegjëse për institucionet e sigurisë dhe inteligjencës që janë: komisioni për punë të brendshme, siguri dhe mbikëqyrje të FSK-së dhe komisioni parlamentar për mbikëqyrjen e AKI-së. Në bazë të legjislacionit në fuqi këto komisione kanë fushëveprim të ndarë ku njeri ushtron mbikëqyrjen parlamentare ndaj institucioneve të sigurisë (FSK, Policia, Këshilli i Sigurisë, MPB, MFSK dhe agjencive ekzekutive në kuadër të këtyre institucioneve) dhe komisioni tjetër që në mënyre ekskluzive mbikëqyrë ligjshmërinë e aktivitete të AKI.Procedurat e punës dhe fushëveprimi i komisioneve rregullohen me Rregulloren e Punës së Kuvendit.

Një prej detyrave me të theksuara të Komisionit për siguri dhe mbikëqyrje të FSK, ka qenë mbikëqyrja e procesit të shpërbërjes së TMK-se, gjatë legjislaturës së III të Kuvendit (2008-2010). Ky komision kishte mandat t'i kërkojë Qeverisë së Kosovës dhe pranisë ushtarake ndërkombëtare që të informojnë rreth procesit të shpërbërjes së TMK-së.²⁹Si rezultat i procesit të shpërbërjes një numër i konsiderueshëm e pjesëtareve të TMK-se kishin kundërshtuar legjitimitetin e procesit pasi nuk ishin përfshirë në institucionin e FSK-së. Komisioni e ka mbikëqyrur këtë proces vazhdimisht, duke e trajtuar në mbledhjet e veta, organizuar seanca dëgjimore me palët e

²⁷Në përgjithësi, roli i komisioneve parlamentare përmbledhet në këto fusha: shqyrtimin dhe miratimin e legjislacionit, miratimin e buxhetit, angazhimin për traktatet ndërkombëtare që duhet t'i ratifikojë Parlamenti, emërimet në postet e larta, organizimin e seancave dëgjimore para komisionit, thirrjen e personelit të segmenteve të sigurisë për të dëshmuar në raste të caktuara, marrjen në pyetje të ministrave dhe anëtarëve të tjerë të Ekzekutivit, kërkimin për ekspertizë të dokumenteve, shqyrtimin e kërkesave dhe ankesave ndaj personelit, kryerjen e vizitave dhe të inspektimeve në bazat e ushtrisë dhe në instalime të tjera në fushën e sigurisë dhe trupave të dislokuar në misione jashtë vendit, shihDCAF Backrounder, 01/ 2006, Komisionet për mbrojtje dhe siguri, fq. 1

²⁸ J.R. Odgers, Clerk of the Austirlian Senate 1970, Cituar sipas FrederickStapenhurs në ligjëratën për rolin mbikëqyrës të Parlamentit në Universitetin e McGillit, Kanadë,18 prill 2013.

²⁹Ligji nr. 03/L -083për shpërbërjen e Trupave Mbrojtëse, Gaz. zyrt.Nr. 31/15 qershor 2008, neni 11 par. 2.

përfshira në këtë proces dhe kishte bërë rekomandime për zgjidhjen e situatës.³⁰

Përderisa gjatë afër 10 vjetëve të funksionimit të TMK-së, mbikëqyrja e saj kishte qenë kompetencë e rezervuar për UNMIK-un dhe KFOR-in, tani në procesin e shpërbërjes së saj, bashkësia ndërkombëtare kishte propozuar që këtë proces ta mbikëqyrte Kuvendi i Kosovës. Kjo për faktin se procesi ishte i vështirë, kompleks dhe bashkësia ndërkombëtare, kështu synim që procesi të kishte legjitimitet, i pranueshëm me lehtë i menaxhuar. Komisioni e kanë në mandatin e vet të shqyrtojnë dhe miratojnë legjislacionin për këto institucione, ta ushtrojnë kontrollin parlamentar siç parashihet me legjislacionin në fuqi dhe të bëjnë vizita nëse këtë e vlerësojnë të domosdoshme në zyrat, komandat apo njësitë e këtyre institucioneve.

Komisioni kanë bërë shqyrtimin dhe rekomandimet për disa projektligje të fushës së sigurisë, rekomandime për situatën e sigurisë dhe raporte të tjera nga fushëveprimi i tyre. Në mesin e këtyre kompetencave rol primar ka mbikëqyrja e zbatimit të ligjeve.³¹ Ushtimi efektiv i funksionit mbikëqyrës të komisionit në legjislaturën e katërt ishte pasqyruar edhe në Raportin e Progresit për Kosovën për vitin 2014.³² Përveç kësaj, Komisioni kishte ndërmarr edhe veprime tjera korrektuese që drejtpërdrejt ndërlidheshin me zbatimin e legjislacionit nga ana e Ministrisë së Brendshme dhe Ministrisë së FSK. Një ndërhyrje e tillë e komisionit rezultoi në ndryshimin e disa pikave të Memorandumit të Mirëkuptim mes dy ministrive që në vlerësim të komisionit ishte përzierje kompetencash. Por ky trend i ushtimit të kontrollit

³⁰Komisioni, në mbledhjen e mbajtur më 25.2.2009 kishte konstatuar se procesi i shpërbërjes së TMK-së po rezulton me sfida, prandaj kërkohet angazhimi i të gjithë faktorëve relevantë, me qëllim të përmbylljes së këtij procesi me sukses. Duhet të merren masa të menjëhershme, në mënyrë që ky proces të mos eskalojë në ndonjë formë të padëshiruar. Komisioni kishte bërë disa rekomandime, me të cilat kërkohet që Qeveria e Kosovës dhe mekanizmat tjerë vendorë dhe ndërkombëtarë, të përfshirë në këtë proces, duhet të hartojnë një strategji dalëse, e cila duhet ta përfshijë rishikimin e lëshimeve eventuale, dhe pjesëtarët që i plotësojnë kriteret dhe kanë mbetur jashtë FSK-së të thirren për trajnim. Dokument i komisionit nr. 03/ 26 shkurt 2009.

³¹Gjatë procesit të mbikëqyrjes komisioni ka mbikëqyruar zbatimin e Ligjeve si në vijim: Ligjit për Ripranim, Ligjit për Inspektoratin Policor, Ligjit për Policinë.

³²ShihRaporti i Progresit për Kosovën, 2014, Mbikëqyrja civile e forcave të sigurisë, fq.12 ku theksohet se, “Ka pasur progres të moderuar në punën e Komisionit Parlamentar për Punë të Brendshme, Siguri dhe Mbikëqyrje të Forcës së Sigurisë së Kosovës. Komisioni ka shtuar numrin e takimeve dhe anëtarët e tij ishin të përgatitur mirë. Ministrat u ftuan më shpesh në seanca publike dhe iu përgjigjën shqetësimeve të parlamentarëve. Komisioni gjithashtu ka përgatitur një raport të monitorimit për zbatimin e Ligjit për Policinë e Kosovës dhe mbi shpenzimet nga ana e policisë dhe Ministrisë së Punëve të Brendshme“.

efektiv në periudhën pasuese pësoi rëniedhe kjo për shkak të rrethanave të punës së Kuvendit dhe kjo u pasqyrua në Raportin e Progresit për Kosovën në vitin 2016.³³ Është me rëndësi të theksohet fakti se ky komision përveçkompetencës për mbikëqyrjen në fushën e sigurisëështë edhe komision legjislativ i cili ka mandat shqyrtimin dhe analizimin e legjislacionit.

Për dallim nga kjo komisionipërmbikëqyrjen e AKI-se ka vetëm mandat mbikëqyrës dhe jo legjislativ. Ky komision është i veçantë nga komisionet tjera parlamentare të Kuvendit të Kosovës për dy arsye: sepse ka mandat të beje hetime parlamentare dhe kryesuesi i Komisionit duhet të zgjidhet nga radhët e deputeteve të opozitës. Këto padyshim se paraqesin standarde të avancuara demokratike në qeverisjen e inteligjencës. Është e njohur fakti se mbikëqyrja parlamentare e këtij segmenti mbetet një sfidë e përhershme, jo vetëm në Kosovë, por kudo. Gjithsesi, bota e inteligjencës është një kuti e zezë që duhet trajtuar në një mënyrë të caktuar për të parë brenda saj.³⁴ Pas sulmit terrorist të 11 shtatorit 2001, këto shërbime janë në procesin e përshtatshmërisë ndaj kërcënimeve të reja të sigurisë. Rreziku më i madh nuk është më pushtimi nga jashtë, por krimi i organizuar, terrorizimi, konfliktet e brendshme, trafikimi i iqenieve njerëzore që kanë ndikuar që shërbimet e inteligjencës t'i dinamizojnë aktivitetet e tyre. Ky realitet ka pasur konsekuencat e sepse ka vështirësuar procesin e mbikëqyrjes së ligjshmërisë së punës së këtyre shërbimeve.

Mandati i komisionit ndaj mbikëqyrjes të AKI, është si vijon: shqyrtimi i raportet të drejtorit të AKI-së në lidhje me operacionet dhe shpenzimet financiare, shqyrtimi i raporteve të inspektorit të përgjithshëm, të ofrojë një mendim për propozimin e detajuar të buxhetit për AKI-në dhe të kryejë hetime në lidhje me punën e AKI-së. Dispozitat ligjore kanë përcaktuar qartë

³³Shih Raporti i Progresit për Kosovën për vitin 2016, tek Mbikëqyrja civile e forcave të sigurisë në fq. 8 dhe 9 theksohet se: “ Për shkak të ngërcit politik dhe bojkoteve në parlament, ka pasur progres të kufizuar në punën e komisionit parlamentar për punë të brendshme, siguri dhe mbikëqyrje të Forcës së Sigurisë së Kosovës dhe të komisionit për Agjencinë e Kosovës për Inteligjencë. Komisioni parlamentar ka organizuar seanca dëgjimore për ligjet që kanë të bëjnë me policinë dhe regjistrin civil por nuk ka ushtruar mbikëqyrje të shpenzimeve, duke përfshirë shpenzimet e Forcës së Sigurisë së Kosovës. Lidhja e ngushtë në mes të parlamentarëve të komisioneve përkatëse dhe udhëheqësisë së Forcës së Sigurisë së Kosovës ka penguar mbikëqyrjen e pavarur. Procesi i verifikimit ka vazhduar të përmirësohet por ky proces më tepër kryhet nga Agjencia e Kosovës për Inteligjencë sesa nga një organ i pavarur.” https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/20161109_kosovo_report_2016_alb.pdf

³⁴BertVanDelden, Kryetar i Komisionit për Mbikëqyrjen e Shërbimeve të Inteligjencës dhe Sigurisë të Holandës, në parathënie tek: Mbikëqyrja e Shërbimeve të Inteligjencës, Pako e Instrumenteve, DCAF dhe Ministria e Jashtme e Holandës, Gjenevë, 2012

edhe procedurat për hetimet parlamentare, nëse Komisioni ka bazë të besojë se AKI-ja i kryen detyrat e veta në mënyrë të paligjshme. Komisioni ka kompetencë t'i shqyrtojë raportet e kryeministrit në lidhje me çështjet brenda kompetencave, të cilat përfshijnë veprime të ndërmarra për të korrigjuar çfarëdo problemesh në AKI, të bëra të ditura nëpërmjet inspektimit, auditimit apo hetimit.

Ligji e përcakton qartë se Komisioni mund ta urdhërojë drejtorin e AKI-së të paraqitet para komisionit, në mënyrë që drejtori të japë raport gojor në lidhje me aktivitetet e AKI-së. Sipas kompetencës ligjore nuk mund të themelohet komision hetimor i posaçëm për AKI, sepse ky komision ka mandatin edhe të një komisioni hetimor. Komisionet tjera parlamentare nuk mund të kryejnë hetime parlamentare. Për të ushtruar hetime parlamentare për një çështje të caktuar, Kuvendi duhet të themelojë komision të posaçëm hetimor sipas ligjit për hetim parlamentar.³⁵ Por edhe pse komisioni ka kompetenca të gjera të ushtrimit të mbikëqyrjes parlamentare ndaj AKI-së, mbikëqyrja ndaj këtij institucioni na është tejet sipërfaqësore dhe fragmentare. Një moment pozitiv që mund të theksohet nga puna e komisionit është procesi i mbikëqyrjes së Ligjit për klasifikimin e informacionit dhe verifikimin e sigurisë gjatë legjislaturës së V-të Kuvendit.³⁶

Por përveç komisionit për punë të brendshme, siguri dhe mbikëqyrjen e FSK-së dhe komisionit për mbikëqyrjen e AKI-së, rol të caktuar mbikëqyrës ndaj sektorit të sigurisë kanë edhe disa komisione tjera parlamentare. Kjo kompetence realizohet nga komisionet e përhershme si: komisioni për legjislacion, komision për buxhet dhe financa, komisioni për integritet evropian, komisioni për të drejtat dhe interesat e komuniteteve.³⁷ Por, rol në fushën e sigurisë kanë edhe komisioni për punë të jashtme, pasi shumë procese në fushën e sigurisë në rrafshin ndërkombëtar dhe atë të traktateve dhe marrëveshje ndërkombëtare janë në fushëveprim të komisionit për punë të jashtme. Komisioni për mbikëqyrjen e financave publike, i cili shqyrton raportet e Zyrës së Auditorit dhe pasqyrat financiare të të gjitha institucioneve buxhetore, përfshirë edhe ato të sigurisë, dhe përgatit raportin për shqyrtim në mbledhje plenare të Kuvendit.

³⁵Shih Ligjin Nr. 03/L-176 për Hetim Parlamentar, Gaz.zyrt. nr.74/20 korrik 2010

³⁶Komisioni gjatë këtij procesi kishte gjetur se shumë institucione nuk zbatojnë dispozitat e këtij ligji rreth klasifikimit të informacionit të klasifikuar dhe procedurat rreth pajisjeve me leje të sigurisë.

³⁷Rregullorja e Kuvendit të Kosovës, neni 57.parag. 1. në www.kosova.assembly.org.

6. SFIDAT DHE PERSPEKTIVA E MBIKËQYRJES PARLAMENTARE

Kosova e ka përmbushur një standard të lartë demokratik, pasi bashkë me ndërtimin e sektorit të sigurisë e ka instaluar edhe kontrollin civil dhe mbikëqyrjen parlamentare të këtij sektori. Por përkundër faktit se ekziston baza ligjore dhe Kuvendi i themeloi komisionet funksionale për fushën e sigurisë dhe inteligjencës, megjithatë ende ka sfida dhe konsolidimi i saj i mirëfilltë mbetet objektiv për të ardhmen. Lista e sfidave mund të jete e gjatë por ne vijim paraqesim disa me kryesorët:

- Debatet parlamentare rreth çështjeve të sigurisë më shumë u zhvilluan në komisionet funksionale, e shumë pak në mbledhjet plenare të Kuvendit;
- Instrumentet e kontrollit parlamentar, me përjashtim të pyetjeve parlamentare, u përdorën shumë rrallë;
- Mbikëqyrja parlamentare nuk arriti të kishte shumë ndonjë rol domethënës dhe karakterizuar nga zhvillimi fragmentar i saj;
- Komisionet nuk i kanë shqyrtuar asnjëherë raportet e kryeministrit lidhur me punën e Këshillit të Sigurisë;³⁸
- Nuk është bërë asnjëherë kërkesë për t'i shqyrtuar kontratat mbi një milion euro të pajisjeve të FSK-së;
- Nuk janë thirrur në seancë dëgjimore përgjegjësit e institucioneve të sigurisë për t'i diskutuar të gjeturat e raportit të auditimit dhe moszbatimin e rekomandimeve paraprake dhe rreth menaxhimit të buxhetit;
- Kuvendi ende nuk ka hartuar procedurat për ruajtjen dhe administrimin e dokumenteve apo informacioneve të klasifikuara sipas ligjit përkatës;³⁹
- Ne asnjëlegjislaturë deputet e komisionevepërgjegjëse nuk kaluan ne procedurat e verifikimit të sigurisë si obligim ligjor për pajisjen e tyre me lejen e sigurisë, e cila do t'u mundësonte qasje në informacione të

³⁸Ligji Nr. 03/L-050 për Themelimin e Këshillit të Sigurisë, Gaz. zyrt., nr. 26/ 2, neni. 9.1, qershor 2008, thotë: Kryesuesi e dorëzon raportin vjetor të aktiviteteve për diskutim dhe miratim nga komisioni përkatës i Kuvendit, jo më vonë se muaji mars për vitin e kaluar. Komisioni mund të kërkojë raporte rreth aktiviteteve specifike të Këshillit të Sigurisë së Kosovës kurdo që konstatohet e nevojshme.

³⁹Shih Ligji nr. 03/L-178 për klasifikimin e informacionit dhe verifikimin e sigurisë, Gaz. zyrt., nr. 76/ 10, qershor 2010.

klasifikuara në raste të caktuara, dhe kjo do ta rriste cilësinë e mbikëqyrjes parlamentare, ndaj ligjshmërisë së punës së AKI-së.

- Bashkëpunimi mes komisioneve parlamentare dhe me institucionet tjera, sidomos me Avokatin e Popullit, Zyrën e Auditorit të Përgjithshëm, Inspektoratin Policor dhe të FSK-së, apo gjykatat, ka munguar apo ka qenë fragmentar dhe kjo e paraqet një aspekt tjetër negativ të ushtrimit të mbikëqyrjes parlamentare.

Këto sfida, mbetet të adresohen në të ardhmen nga Kuvendi dhe komisionet. Sigurisht se një dimensionim pozitiv pritet të ketë nga masat zbatuese legjislative dhe teknike rreth zbatimit të Marrëveshjes për Stabilizim-Asocimit mes BE-së dhe Kosovës.⁴⁰ Në kuadër të MSA, titullit VII, ku listohen liria drejtësia dhe siguria, janë një varg çështjesh ku Kosova duhet të avancoi si forcimi i pavarësisë së gjyqësorit, luftimi i terrorizmit, lëvizja e lirë, mbrojtja e të dhënave personale, menaxhimi i kufijve dhe migracioni i ligjshëm. Angazhimi i komisioneve në mbikëqyrjen e zbatimit të këtyre masave do të fuqizoi mbikëqyrjen parlamentare ndaj sektorit tësigurisë në Kosovë. Po ashtu edhe zbatimi i detyrimeve që dalin nga Raporti për vendin(ish Raporti i Progresit) konsiderohet si një “udhërrëfyes” rreth angazhimeve në fushat e caktuara tëmbikëqyrjes parlamentare dhe fuqizimit të saj.

7. REKOMANDIME

Nga trajtimi i këtij punimi kemi ardhur në disa rekomandime si në vijm:

- Angazhimi i komisioneve duhet tëdinamimizohet sidomos në mbikëqyrjen e ligjshmërisë së punës së institucioneve të sigurisë;
- Bashkëpunimi i munguar mes komisioneve parlamentare duhet të fuqizohet përmes aktiviteteve mbikëqyrëse të përbashkëta;
- Komisionet parlamentare përgjegjëse funksionale për siguri dhe AKI, duhet të përgatisin raporte rreth veprimtarisë së institucioneve qëmbikëqyrin dhe të diskutohen nga Kuvendi në seancë plenare, së paku një herë në vit;

⁴⁰Marrëveshja e Stabilizim Asociimit është marrëveshja e parë kontraktuale mes Kosovës dhe BE-së dhe ajo përcakton mekanizmat dhe afatet zyrtare për zbatimin e të gjitha reformave që do ta përafrojnë Kosovën me BE-në në të gjitha fushat e politikavepërfshirë edhe ato që prekin rendin e brendshëm juridik. MSA mbulon të gjitha sferat e qeverisjes.

- Ligji për klasifikimin e informacionit dhe verifikimit të sigurisë duhet të plotësohet dhe ndryshohet dhe Departamenti i Verifikimit duhet të kalojë si institucion jashtë AKI-se;
- Anëtarët e komisioneve parlamentare mbikëqyrëse duhet të pajisen me lejen e sigurisë sepse kjo do të rrisë cilësinë e mbikëqyrjes parlamentare;
- Bashkëpunimi me institucionet e pavarura sidomos me Auditorin e Përgjithshëm dhe Avokatin e Popullit vendoset në linjë të përhershme;
- Komisionet duhet të përqendruar sidomos në mbikëqyrjen e detyrimeve që kanë institucionet rreth zbatimit të detyrimeve nga MSA dhe Raporti për vendin.

Nur Çeku*

ASPECTS OF PARLIAMENTARY OVERSIGHT OF THE SECURITY SECTOR IN KOSOVO

SUMMARY

The parliamentary oversight of the security sector in Kosovo has gone through a sui generis process of development and consolidation. Up until Kosovo's declaration of independence, the security sector was in the sole competency of the international civilian and military community, where Kosovo's parliament had no access. A new momentum was created after the declaration of independence, where the Kosovar authorities took institutional ownership. The creation of the Constitution and proper legislation led to the creation of parliamentary committees, whose role was to oversee all sectors, including the security sector.

Kosovo's security sector was developed with specific instructions from the international community. However, Kosovo's institutions have passed necessary legislation that guarantee the functionality and the democratic governance of the security sector. The parliament and its committees have a key role in this aspect. It is clear that Kosovo has transitioned to a democracy, because besides building the security sector, it has also installed civil control and it's a proper functioning of parliamentary oversight. However, there are still challenges ahead. The implementation of necessary reforms stemming from the Stabilization and Association Agreement, as well as the European Commission's Country Report, will contribute to furthering and bettering the parliamentary oversight in Kosovo.

* Nur Çeku is a PhD Candidate in Public Law at the Law Faculty of "Hasan Prishtina" University in Prishtina. From 2013 to 2015, he attended and completed the high-ranking executive course on parliamentary law at McGill University in Canada.